

Stručné dějiny vzdělávání neslyšících¹

Starověk

V nejstarších dobách se vzdělávání omezovalo na okruh rodiny, děti prostě napodobovaly aktivity dospělých. Ani pro postižené děti nebylo tehdy možné dělat nic jiného. Často dokonce ani nepřežily dětství. Ve starověkém Řecku bylo neslyšící dítě po dosažení věku šesti let násilím rodičům odňato a usmrceno na pohoří Tajgetos. Zjevně defektní děti byly usmrcovány ihned. Také v Římě bylo běžné postižené děti zabíjet:

U starých Římanů měli rodiče právo usmrtit zmrzačené dítě po narození za souhlasu pěti sousedů, jimž bylo ukázáno. Decemvirát rozšířil toto právo otců. Zmrzačené dítě bylo utopeno v jezeře, do něhož ústily kanály města, pohozeno na ulici, na tržišti, v lese, na břehu Tibery, nebo položeno na t. zv. mléčný sloup v XI. regionu města. Které z ubohých nezhylo hladem a zimou, nebo nebylo psy roztrháno či sežráno sviněmi a bylo při životě zachováno, to mělo bídný život. Stalo se otrokem toho, kdo se ho ujal.

Z přednášky ředitele Jana Chlupa: Osud zmrzačeného dítěte.
Přítel, roč. I, 1930, č. 11-12, str. 5.

Židé věřili, že zdravotní postižení vznikají z boží vůle a postižení tudíž také požívají boží ochranu.

Ve **Starém zákoně** najdeme i dvě zmínky o neslyšících:

Starý zákon

Jemuž odpověděl Hospodin: „Kdo dal ústa člověku? Aneb kdo může učiniti němého, neb hluchého, vidoucího neb slepého? Zdali ne já, Hospodin?“

Kniha Mojžíšova Druhá, Exodus 4:11.

Hluchému nebudeš zlořečiti a před slepým nepoložíš úrazu, ale báti se budeš Boha svého, nebo já jsem Hospodin.

Kniha Mojžíšova Třetí, Leviticus 19:14.

Židovské zákonodárství však obecně stavělo hluchoněmé na roveň mentálně postiženým a dětem:

Jestliže někdo ponechá dobytek na slunci, nebo ho nechá hlídat hluchoněmému, bláznovi nebo dítěti, a dobytek se splaší a nadělá škody, je vinen.

96: Kapitola IV, Mishna I, str. 131, Baba Kamma, 6:2 a 4, str. 339.

Za největšího učence starověku je považován řecký filozof **Aristoteles** (384 - 322 př. n. l.), který se narodil ve Steigeře v Trákii. Když mu bylo 41 let, stal se vychovatelem syna krále Filipa, který se jmenoval Alexandr a byl později nazýván

Aristoteles

¹ Použití termínu „neslyšící“ v názvu této a dalších dvou kapitol není popřením zásad proklamovaných v kapitole předchozí. Až do většího rozšíření elektronických - především tranzistorových - sluchadel, byla většina sluchově postižených skutečně neslyšícími.

Aristoteles
Obrázek 30

Alexandrem Velikým. Když nastoupil Alexandr na trůn, zřídil Aristoteles v Aténách filozofickou školu, nad kterou držel panovník ochrannou ruku. Po smrti Alexandra Velikého však byl Aristoteles obžalován z bezbožnosti a musel se zachránit útekem na ostrov Euboa v Chalkidě, kde také zemřel.

Aristoteles popsal ve svých spisech všechno možné - od metafyziky až po politiku. Přesto, že je zakladatelem logiky, jejímž cílem je důslednost a pravdivost myšlení, v mnoha věcech se hrubě mýlil. Vyvracet jeho omyly pak stálo mnoho učenců značnou dávku odvahy, protože katolická církev považovala Aristotela za posvátnou nedotknutelnou autoritu. Aristoteles byl také patrně prvním, kdo se zabýval problémem hluchoněmoty. Podle jeho teorie všechno, co vstupuje do vědomí, musí nejprve projít některým smyslovým orgánem. A chyběl-li některý smyslový orgán, musí podle Aristotela chybět i některá část vědomostí, kterou nelze žádným jiným způsobem získat. Konkrétně o neslyšících napsal:

Ti, kdo neslyší od narození, nebudou mít rovněž řeči. Hlas jim určitě nechybí, nemají však řeči.

Aristoteles: Historie živočichů, Kniha 4., 7 b.

Ani to samozřejmě není pravda, protože neslyšící mohou nabýt kromě mluveného jazyka i jazyka znakového. Aby to však bylo ještě horší, řecká slova „kophoi (neslyšící)” a „eneos (řeči nemající)” mají také v některých souvislostech význam „hloupý”. Překlad výše uvedené Aristotelovy věty se tak po vytržení z kontextu postupně posunul na:

Ti, kteří se narodí neslyšící, budou také všichni neschopni myšlení.

Důsledek byl pro neslyšící katastrofický. Protože se Aristotelovy myšlenky po téměř dvě tisíciletí považovaly za absolutně nejvyšší autoritu, o které se nepochybuje, nikdo se o vzdělávání neslyšících až do 16. století ani nepokusil.

Nový zákon Nový zákon uvádí řadu případů, kdy Ježíš zázračně uzdravil zdravotně postižené. Pokud jde o neslyšící, je nejzajímavější 31. až 37. verš ze 7. kapitoly evangelia svatého Marka:

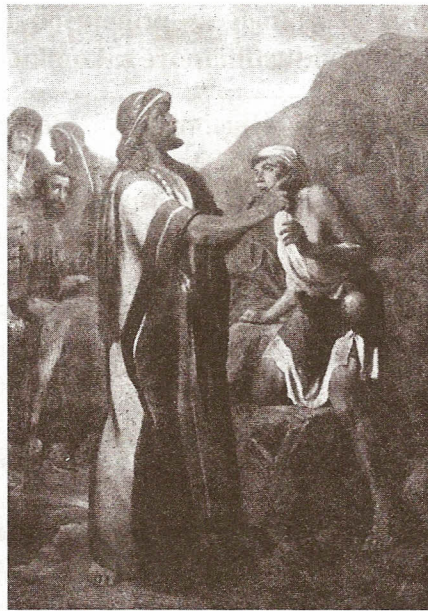
Tedy vyšed zase z končin Tyrských a Sidonských, přišel k moři Galilejskému, prostředkem krajin Desíti měst. I přivedli jemu hluchého a zajikavého, a prosili ho, aby na něj ruku vzložil. A pojav jej soukromí ven z zástupu, vložil prsty své v uši jeho, a plinuv, dotekl se jazyka jeho. A vzezřev k nebi, vzdech a řekl jemu: Efata, to jest, otevři se. A hned otevřeny jsou uši jeho, a rozvázán jest svazek jazyka jeho, i mluvil právě. I přikázal jim, aby žádnému nepravili. Ale jakžkoli on jim přikazoval, oni mnohem více ohlašovali. A převelmi se divili, řkouce: Dobře všecky věci učinil. I hluchým rozkázal slyšeti, i němým mluvíti.

Evangelium svatého Marka, kap. 7: 31 - 37.

Navzdory dobrým skutkům Ježíšovým se však Aristotelovo „vzdělávací prokletí“ vyřčené nad neslyšícími nepodařilo odstranit ani jednomu z otců katolické církve, **sv. Augustinovi** (354 - 430). Sv. Augustin, který ke křesťanství přistoupil až ve svých 33 letech, definoval křesťanství jako náboženství milosti a vykoupění z vin a hříchů. Podle Augustina je však podmínkou spasení příslušnost k pozemské církvi a konání dobrých skutků. To na jedné straně zlepšilo postavení zdravotně postižených obecně, protože právě jim se křesťané snažili více pomáhat. Na druhé straně však Augustin považoval právě ucho za „bránu ke spasení“, protože jím pronikají do duše slova o Bohu. Napsal doslova:

Neslyšící nemohou dospět k víře v Boha, protože k víře se dochází prostřednictvím kázání, tj. mluveného slova.

Efata - Otevři se!
Obrázek 31

Podle jiných pramenů však sv. Augustin o možnosti spasení neslyšících nepochyboval a dokonce prý věřil, že mohou nabýt víry pomocí znakového jazyka, protože znaky považoval za „viditelná slova“. Není to však příliš pravděpodobné, protože kdyby tomu tak skutečně bylo, nikdy by patrně nevznikla tzv. orálně-manuální kontraverze a statut znakového jazyka by byl podstatně vyšší.

Svatý Augustin (Boticelliho freska)
Obrázek 32

Augustin (354 - 430) se narodil v Tagaste (dnešní Alžírsko). Chtěl být právníkem a studoval rétoriku na univerzitě v Kartágu. Od 16 let žil s milenkou, se kterou měl nemanželského syna. R. 384 poznal v Milánu biskupa sv. Ambrose, který ho ovlivnil natolik, že se dal i se synem v roce 386 pokřtít. Roku 391 byl vysvěcen na kněze, v roce 394 se stal biskupem v Hippo. Napsal knihy „Vyznání“ (autobiografie) a „O Boží obci“. Zemřel roku 430 v Hippo.

Svatý
Augustin

Je ještě zajímavé si připomenout, jak byla práva neslyšících zachycena v římském tzv. **Justinianově zákoníku** (Corpus iuris civilis - I. polovina 6. století n. l.):

1. Hluchoněmí, u kterých obě vady byly přítomné od dětství, nemají žádná práva ani povinnosti. Za správu jejich záležitostí je plně odpovědný opatrovník, který je jim zákonem přidělen.
2. Ti, kteří se stali hluchoněmými z příčin vzniklých po narození: Pokud se tito lidé naučili číst a psát před vznikem postižení, mohou spravovat své záležitosti písemně. To zahrnuje i možnost svatební smlouvy, která je odepřena předchozí skupině.
3. Neslyšící od narození, ale nikoliv němí.
4. Neslyšící z příčin vzniklých po narození, ale nikoliv němí: U těchto dvou skupin se předpokládalo, že zvládly jazyk na takové úrovni, že mohou nést plnou odpovědnost za svůj život. Jejich zákonná práva a povinnosti nebyla nijak omezena (*dnes bychom je patrně klasifikovali jako nedoslýchavé a ohluchlé*).
5. Ti, kteří jsou pouze němí od narození nebo z později vzniklých příčin. Práva a povinnosti těchto lidí nebyla nijak omezována.
(8 a, 37, 114, 147 c).

Zákon výslovně uvádí, že při naplňování těchto pravidel není žádných rozdílů mezi muži a ženami.

První zprávy o vzdělání neslyšících

Se vzrůstem prestiže vzdělávání neslyšících se historikové jednotlivých národů snažili najít doklady o prvních případech vyučování nějakého neslyšícího.

Syn Quinta Pedia Jeden příklad uvádí Plinius Starší (23 - 79 n. l.) ve své 37svazkové „Naturalis historia (Vědy přírodní)“. Podle něho se dostalo vzdělání pomocí kreslených lekcí neslyšícímu **synovi konzula Quinta Pedia**. Ten byl příbuzným císaře Augusta (63 př. n. l. - 14 n. l.). Chlapec prý byl velmi úspěšný v umění.

Svatý Jan z Beverly Anglický mnich Ctihodný Bede (672 - 735) napsal významnou knihu „Historia ecclesiastica gentis Anglorum (Historie církve v Anglii)“, ve které se mj. také zmiňuje o římské prstové abecedě. Zmiňuje se však i o arcibiskupovi z Hagulstatu, který žil kolem roku 685 a byl později nazýván **svatý Jan z Beverly**. Arcibiskup si prý přivedl hluchoněmého chlapce a naučil ho vyslovovat, odezírat a číst. Důvěryhodnost celého příběhu značně snižuje další tvrzení, totiž že se to arcibiskupovi mělo podařit za týden.

Abatyše Scholastika Němci zase uvádějí **abatyši Scholastiku**, která byla od roku 1469 představenou kláštera Gernrode v Unterharzu a byla široko daleko známa skutky křesťanského milosrdenství. Rovněž prý pomocí znakové řeči učila náboženství mladou neslyšící dívku.

Svatý František Saleský Do kategorie dobrotivých světců, kteří se ujali nějakého hluchoněmého a pokoušeli se ho naučit náboženství, patří i **svatý František Saleský** (1537 - 1622), jehož obrázek a životopis uvádíme v kapitole o prvním spolku neslyšících u nás.